

โลกธรรมกับการธำรงรักษาบุคลากรตามหลักพระพุทธศาสนา*

THE WORLD OF DHARMA AND THE MAINTENANCE OF PERSONNEL ACCORDING TO BUDDHIST PRINCIPLES

พระครูอุเทศธรรมสาทิส อชิโต (รินรวย)

PhrakruUdesdhammasadis Achitho (Ruenruai)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: adisak.rue@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การดำรงชีวิตของคนไทยในทุกภาค เป็นสังคมที่ผสมผสานคติความเชื่อพื้นเมือง เช่น การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นับถือธรรมชาติ เข้ากับคติความเชื่อทางศาสนา คนไทยมีลักษณะเด่น คือเป็นสังคมที่มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูล การดำเนินชีวิตแบบสมัยใหม่ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในปัจจุบันด้านเทคโนโลยีและเศรษฐกิจหลายประการเอื้อให้ผู้คนปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิต พระพุทธศาสนามีหลักธรรมและคำอธิบายเกี่ยวกับปัญหาทางโลกที่เป็นปกติวิสัย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงได้สอนให้มนุษย์ต้องยอมรับสภาพ และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากโลกธรรมทั้งหลายกับตนเองให้ได้ โลกธรรมทั้ง 8 ประการนี้ ฝ่ายหนึ่ง จะทำให้เกิดความอยากได้ ความพยายามที่จะให้มีให้เกิดขึ้นโดยไม่มีขอบเขตจำกัด และเมื่อได้มาแล้วก็มักจะหลงมัวเมา ลืมตัวเกิดความประมาทในสิ่งต่าง ๆ ด้านโลกธรรมตรงกันข้ามนั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีบุคคลใดปรารถนาที่จะให้เกิดขึ้นกับตน การธำรงรักษาบุคลากรเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ ทำให้องค์การมีบุคลากรที่ดีมีความสามารถและความชำนาญลดอัตราการเข้าออกงาน และคิดริเริ่มสร้างสรรค์งานใหม่ๆ อันจะเป็นผลให้งานสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีแสดงให้เห็นว่าองค์กรให้ความสำคัญเป็นอยู่ที่ดีมีความอบอุ่นมั่นคง ในทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมเกี่ยวกับบุคคลให้อยู่กับสังคม คือ ธรรมประจำโลก ได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข ทุกข์ ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงในหมู่มนุษย์ ไม่ยั่งยืน มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นับว่าเป็นหลักธรรมที่ผู้บริหารและบุคลากรต้องให้ความสำคัญ

คำสำคัญ: โลกธรรม 8, การธำรงรักษา, บุคลากร, พระพุทธศาสนา

Abstract

Living of Thai people in every region is a society that combines indigenous beliefs such as respect for the sacred Respect nature Fit with religious beliefs Thai people have outstanding characteristics is a generous society Generous Help support Modern lifestyles affect the quality of life in a number of technological and economic factors, enabling people to modify their lifestyles. Buddhism has principles and explanations for common mundane problems. Buddhist principles therefore taught that human beings must accept the condition and events that arise from the world of the virtues and themselves to the eight worlds of this one will cause a desire. Efforts to make it happen without limits. And when he got it, he was often fascinated Forgetting yourself, causing negligence in things the moral aspect, on the contrary, is something that no one wishes to happen to him. Retention of personnel is an important process. Make the organization have good personnel, have the ability and expertise, reduce the rate of attendance and work. And initiate and create new works as a result, the work can proceed continuously. It creates a good image, showing that the organization provides the well-being that is warm and stable. In Buddhism, there is a principle about people to live with society, that is, the Dhamma of the world has lost fortune, has decayed rank, praises gossip, happiness and suffering. It is a principle that administrators and personnel have to emphasize on the maintenance of personnel according to the Buddhist principles.

Keywords: The Worldly Conditions in Buddhism, the maintenance, personnel, Buddhism

บทนำ

การรู้ทันโลกธรรม คือ การรู้จักพิจารณารู้เท่าทันตั้งสติให้ถูกต้องต่อสภาวะอันหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอในชีวิตที่อยู่ท่ามกลางโลก ซึ่งที่เรียกว่า โลกธรรม 8 ประการนี้จัดไว้ได้เป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่ชื่นชม นำปรารถนา นำชอบใจ ซึ่งบุคคลทั่วไปอยากได้ แต่บุคคลพวกหนึ่ง ชื่นชม ไม่นำปรารถนา ไม่นำพอใจ บุคคลพวกหนึ่งชอบใจอยากได้หรือไม่ก็ตาม โลกธรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้แก่ทุกคน พระพุทธดำรัสในอัฐกนิบาต อังคตตรนิกาย มีรับสั่งว่าภิกษุทั้งหลาย โลกธรรม 8 ย่อมวนเวียนติดสอยห้อยตามชาวโลกและชาวโลกก็วนเวียนหมุนไปตามโลกธรรม 8 โลกธรรม 8 เป็นไฉน “นี่แน่ะภิกษุ โลกธรรม 8 คือ ลาภ เสื่อมลาภ ยศ

เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุขและทุกข์ โลกธรรม 8 นี้เอง ต้องวนเวียนติดสอยห้อยตามชาวโลก , ขวนให้รักให้ชอบใจให้หลงให้มัวเมา แม้ชาวโลกก็วนเวียนหมุนตามโลกธรรม 8 เพื่อให้จำง่าย ท่านได้ประมวลโลกธรรม 8 เข้าเป็น คือ ผลดีกับผลร้าย ผลดีเรียกอิฏฐารมณ์เป็นสิ่งพึงใจ และผลร้ายเรียกอนิฏฐารมณ์เป็นสิ่งไม่พึงใจ ทั้งผลดีและผลร้ายนี้ต้องอยู่คู่กับชาวโลกตลอดไป ไม่มีใครจะหลีกเลี่ยงไปได้เลย ไม่มียกเว้นทั้งปุณฺชนและอริยชน แต่อริยชนท่านรู้เท่าทัน ไม่หวั่นไหวไปตาม ส่วนปุณฺชนไม่รู้เท่าทัน คอยแต่จะหวั่นไหวไปตาม” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ผู้ที่ไม่ได้ศึกษาเรื่องโลกธรรมตามความเป็นจริง ย่อมมีพฤติกรรมเกี่ยวกับลาภในทางที่ผิด เช่น มุ่งแสวงหาในทางทุจริต เกิดความโลภหรือความต้องการไม่มีสิ้นสุด จึงก่อให้เกิดการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งลาภที่ตนต้องการและหากสูญหายไปก็เกิดความเศร้า โศกเสียใจ เป็นทุกข์จนเกินเหตุ หากเข้าใจก็พึงแสวงหามาได้ตามกำลังความสามารถและสติปัญญาของตน ไม่โลภมากหากสูญหายไป ก็ถือว่าเป็นธรรมดาของสรรพสิ่งทั้งหลายย่อมเสื่อมสลายไปในที่สุดทำให้เกิดความสบายใจ เข้าใจกฎของธรรมชาติ ในข้อนี้ ดุจดั่งสังขารในชั้น 5 ที่ปรุงแต่งขึ้นมา ย่อมเสื่อมสลายไปในที่สุดที่ไม่มีอะไรเป็นแก่นสารที่แน่แท้ของชีวิต (ธมมวฑฺฒ โภ กิขุ, 2545)

ในสังคมของมนุษย์ความสุขแบบโลกก็คือความสุขที่เกิดจากอารมณ์ ที่เกิดจากอิฏฐารมณ์ อันหมายถึง อารมณ์ที่น่าปรารถนา ต้องการอยากมี อยากได้ อยากพบเห็น ได้แก่ กามคุณ 5 คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ขวนให้รักให้ชอบใจให้หลงใหลในกามคุณ และโลกธรรม ในส่วนที่จิตยินดี นั่นคือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้กับทุกคน แต่มีความจริงว่าเป็นสิ่งไม่เที่ยง ทนอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้นานย่อมดับไป เมื่อนั้นพึงระลึกไว้ด้วยความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทาและทุกข์ก็ตามมา คือส่วนในฝ่ายที่ไม่น่าปรารถนาเรียกว่า อารมณ์ที่เกิดจาก อนิฏฐารมณ์ (จันทรรักษา แสงทรัพย์ และคณะ, 2560)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความสุข คือความสบายกาย สบายใจ มีความคล่องตัวคล่องใจในการเป็นอยู่อย่างที่มีความอยู่ดีกินดี มนุษย์ทุกคนต้องการความสุขด้วยกันทั้งนั้น แต่ต้องการความสุขไม่เหมือนกัน สำหรับมนุษย์ที่ปล่อยวางโลกแล้ว ความสุขที่ต้องการ คือ การหมดกิเลสหมดกองทุกข์ได้สิ้นเชิง ส่วนมนุษย์ทั่วไปซึ่งยังไม่ปล่อยวางโลก ความสุขที่ต้องการที่แท้จริงก็คือความอยู่ดีกินดี มีคนเคารพนับถือ มีลาภ มียศ มีสรรเสริญ มีสุขพร้อมนั่นเอง

ความหมายของโลกธรรม 8

เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมจะหนีความเป็นจริง หนีสิ่งที่กำลังเป็นอยู่ หนีสิ่งเหล่านี้ไปไม่พ้น เพราะเมื่อไม่สมปรารถนาที่ตัวเองคิดไว้ จะได้ไม่ต้องมาเสียใจ ราพันกับตัวเองถึงความไม่สมหวัง จะได้ไม่ต้องเป็นทุกข์มาก ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ ล้วนไม่มีอะไรที่แน่นอน ไม่มีอะไรเป็นตัวของเราเอง ไม่มีใครในโลกนี้จะพบแต่ความสมหวังตลอดชีวิต จะต้องพบกับคำว่าผิดหวังบ้าง

ใน “หนังสือคำวัด” กล่าวถึงว่า โลกธรรม แปลว่า เรื่องของโลก, ธรรมดาของโลก สิ่งที่มีอยู่ประจำในโลกล้วนไม่มีใครหลีกเลี่ยงไปได้ ไม่ว่าจะต้องการหรือไม่ก็ตาม (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช, 2548)

ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ และได้มีนักวิชาการหลายท่านได้สรุปเกี่ยวกับโลกธรรม 8 ประการไว้ว่า โลกธรรม หมายถึง โลกธรรม 8 ประการ ย่อมหมุนไปตามโลก และโลกก็หมุนไปตามโลกธรรม 8 ประการ คือ “คู่ที่หนึ่ง มีลาภ, เสื่อมลาภ, คู่ที่สอง มียศ, เสื่อมยศ, คู่ที่สาม มีนินทา, มีสรรเสริญ คู่ที่สี่ มีสุขและมีทุกข์ หรือ โลกธรรม คือสิ่งที่มีความแน่นอนสำหรับสัตว์โลก” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

โลกธรรม 8 หมายถึง ธรรมดาของโลก เรื่องของโลก ธรรมชาติของโลกที่ครอบงำสัตว์โลกและสัตว์โลกต้องเป็นไปตามธรรมดานี้ 8 ประการ อันประกอบด้วย โลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณ์ คือ พอใจของมนุษย์ เป็นที่รักเป็นที่ปรารถนา ลาภ หมายความว่า ได้ผลประโยชน์ได้มาซึ่งทรัพย์ ยศ หมายความว่า ได้รับฐานันดรสูงขึ้น ได้อำนาจเป็นใหญ่เป็นโต สรรเสริญ คือ ได้ยิน ได้ฟัง คำสรรเสริญคำชมเชย คำยกย่อง เป็นที่น่าพอใจ สุข คือ ได้ความสบายกาย สบายใจ ความเบิกบาน บันเทิงใจเรใจ โลกธรรมฝ่ายอนิฏฐารมณ์ คือ ความไม่พอใจของมนุษย์ ไม่เป็นที่ปรารถนา เสื่อมลาภ หมายความว่า เสียลาภไป ไม่อาจดำรงอยู่ได้ เสื่อมยศ หมายถึง ถูกลดอำนาจความเป็นใหญ่ นินทาว่ำร้าย หมายถึง ถูกตำหนิติเตียนว่าไม่ดี ถูกติฉินนินทา หรือถูกกล่าวร้ายให้เสียหาย ทุกข์ คือ ได้รับความทุกข์เวทนา ทรมานกาย และทรมานใจ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ใน “หนังสือพระพุทธศาสนา” ว่าโลกธรรม หมายถึง ธรรมที่มีประจำโลกเป็นสิ่งที่แป็นธรรมดาของโลกธรรมที่ครอบงำสัตว์โลก มี 8 อย่าง

- คู่ที่หนึ่ง มีลาภ - เสื่อมลาภ
- คู่ที่สอง มียศ - เสื่อมยศ
- คู่ที่สามมีสรรเสริญ - มีนินทา
- คู่ที่สี่มี สุข - มีทุกข์

พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนให้ทุกคน ไม่ว่า บุรุษ สตรี ชาวบ้านหรือนักบวช ให้พิจารณาบ่อย ๆ ผู้ที่ยอมรับความจริง เหล่านี้ จึงจะทุกข์โศกน้อยลงหรือไม่ทุกข์โศกเลย เมื่อเผชิญกับเรื่องที่น่าทุกข์โศก (ใหม่ ฉัตรโสง, 2559)

โลกธรรม ได้แก่ ธรรมที่ครอบงำสัตว์โลก ธรรมที่สัตว์โลกเป็นไปตามธรรมชาติที่มีอยู่ประจำโลกอันสัตว์ทั้งหลายเกิดมาต้องพบเห็น โดยธรรม มีอยู่ 8 อย่าง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คือ

1. ลาภะ ได้แก่ ความมีลาภ
2. อลาภะ ได้แก่ ความเสื่อมลาภ
3. ยสะ ได้แก่ การมียศ

4. อยสะ ได้แก่ เสื่อมยศ
5. ปัสังสา ได้แก่ ได้รับความสรรเสริญ
6. นินทา ได้แก่ การถูกติเตียน
7. สุขะ ได้แก่ การมีความสุข
8. ทุกขะ ได้แก่ การได้รับทุกข์

พระสูตรที่ได้ยกกล่าวมาแล้วนั้น ล้วนเป็นพุทธวิธีในการที่จะดำรงอยู่ให้ได้ดีกับโลกธรรม เพื่อความสงบแห่งใจ ไม่หวั่นไหวต่อชีวิต ไม่เพเลิดเพลนในลาภ ยศ สุข สรรเสริญ และไม่ให้เศร้า โศกเสียใจกับการเสื่อมลาภ เสื่อมยศ การนินทา และความทุกข์เมื่อต้องประสบกับปัญหานั้น “การหมั่นพิจารณาธรรมเพื่อให้เห็นรู้ตามความเป็นจริงของชีวิตและโลกนั้นบางครั้งต้องอาศัย กัลยาณมิตรในการชี้แนะนำก่อน” เพราะมนุษย์ปุถุชนธรรมดา ส่วนมากเป็นแค่ผู้รู้ธรรม แต่ไม่เคยนำธรรมมาปฏิบัติให้รู้แจ้งเห็นจริงด้วยตนเอง (จันทร์ธิดา แสงทรัพย์ และคณะ, 2560)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า โลกธรรม 8 เป็นเรื่องของโลกที่มีอยู่ประจำกับชีวิตของมนุษย์ทาง สังคมและโลกของมนุษย์ เป็นความจริงที่ทุกคนต้องประสบด้วยกันทั้งนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบก็ตาม ข้อแตกต่างที่ว่านั้นคือ ใครจะประสบปัญหามากหรือน้อย ช้า หรือเร็วขึ้นอยู่กับตัวของบุคคลนั้น ๆ ด้วยว่าบุคคลนั้นมีการเข้าใจในหลักธรรมหรือสภาวะทุกข์มาก น้อยเพียงใด

กล่าวถึงโลกธรรม กัลยาณมิตรช่วยชักจูง ฝึกให้เห็นคุณค่าของเมตตาธรรม ท่าทีต่อ เพื่อนมนุษย์และธรรมชาติที่ดีขึ้น แต่นั่นก็ยังเป็นเพียงสัมมาทิฏฐิระดับโลกีย์ ถ้าจะให้ลึกซึ้งและ มั่นคงแท้จริง ก็ต้องฝึกให้เกิดสัมมาทิฏฐิ แนวโลกุตระด้วย โดยให้เข้าใจสภาวะที่แท้จริงของ ชีวิตและโลกว่าล้วนเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย โลกธรรมทั้งหลายไม่เที่ยงแท้ถาวร ไม่มี แก่นสารที่เป็นของมันเอง และที่จะให้ดำรงอยู่ได้โดยตัวของมันเอง ไม่อาจจะเข้าไปครอบครอง เอาไว้ได้จริง และไม่สามารถให้ความหมายที่แท้จริงแก่ชีวิต “บุคคลโสดาบันได้ก้าวหน้าแนวแน่ ดิ่งไปแล้วในทางแห่งการตรัสรู้ เขาเข้าใจโลกและชีวิตมากพอที่จะไม่หลงตีราคาโลกธรรมต่างๆ ไปตามแรงปลุกปั่นของกิเลส เขาได้เริ่มรู้จักความสงบผ่องใส ความเป็นอิสระเบิกบานเป็นต้นที่เป็น ด้านโลกุตระ ซึ่งทำให้เขามองเห็นคุณค่าของธรรม จนเกิดฉันทะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การพิจารณาโดยเป็นไปตามกระบวนการแห่งปัญญา นอกจากนี้ คือ ให้มีศีลมาเป็นผู้ควบคุมความประพฤติทั้งกาย วาจา และใจ และจะสามารถใช้ชีวิตอยู่ ร่วมกับโลกธรรมได้โดยไม่หวั่นไหว ส่วนผู้ใดถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ มองเห็นด้วยปัญญาโดยอ่องแท้เป็นทุกข์ เหตุให้ทุกข์เกิดขึ้น ความก้าวล่วงทุกข์ อันให้ถึงความ สงบระงับทุกข์ นี้แหละคือสรณะอันเกษม นี้คือสรณะอันอุดม คนถึงสรณะอย่างนี้แล้ว ย่อม ปลอดภัยจากทุกข์ทั้งปวง เป็นต้น

แนวคิดคู่ตรงข้ามของโลกธรรม 8

สำหรับแนวคิดคู่ตรงข้ามของโลกธรรมนั้น มีปรากฏให้เห็นได้อย่างชัดเจน เพราะเป็น หลักธรรมตาของโลกร คือ โลกธรรม ทั้ง 8 จะมีลักษณะตรงกันข้ามกัน ดังนี้

1. เมื่อมีลาภ ก็ต้องมีความเสื่อมลาภ
2. เมื่อยศ ก็ต้องมีความเสื่อมยศ
3. เมื่อมีสรรเสริญ ก็ต้องมีการนินทา
4. เมื่อมีสุข ก็ต้องมีทุกข์ตามมา

เมื่อพิจารณาเห็นโลกธรรม 8 ในฐานะที่เป็นคู่ตรงกันข้าม ทั้งฝ่ายอิฏฐารมณ์ ที่น่าปรารถนา น่าพอใจ ได้แก่ ลาภ ยศสรรเสริญ และความสุข และฝ่ายอนิฏฐารมณ์ ที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจ ได้แก่ ความเสื่อมลาภ ความเสื่อมยศ การนินทา และความทุกข์ ซึ่งก็ต้องมีแนวคิดในการจัดการกับโลกธรรม 8 ในฐานะเป็นหลักธรรมคู่ตรงกันข้ามกัน ดังนี้ (ปราโมทย์ ปาโมชฺโช, 2563)

โลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณ์

เมื่ออิฏฐารมณ์ที่น่าปรารถนา น่าพอใจ คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ และความสุข เข้ามากระทบ ก็ให้รู้จักป้องกันจิตใจของตน ไม่ให้หลงใหลได้ปลื้มไปกับโลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณ์นั้น เกิดความหลงมัวเมา จนทำให้ลืมหลักอนิจลักษณะ คือ ความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง แม้แต่โลกธรรมอิฏฐารมณ์ที่กำลังได้รับอยู่ หากว่าไม่ได้มีการป้องกันขณะนั้น หรือสร้างภูมิคุ้มกันสำหรับโลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณ์ ดังกล่าวนี้แล้ว เมื่อโลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณ์มีการเปลี่ยนแปลงไป ก็อาจทำใจยอมรับได้ ทำให้จิตใจต้องกลับกลายเป็นได้รับความทุกข์ทรมานอย่างยากยิ่งจะต้านทานได้ (พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ, 2564)

โลกธรรมฝ่ายอนิฏฐารมณ์

เมื่ออนิฏฐารมณ์ ที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจ คือ ความเสื่อมลาภ ความเสื่อมยศ นินทา และความทุกข์ เข้ามากระทบทางกาย หรือทางจิตก็ตาม ก็ควรมีแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ เพื่อจัดการกับโลกธรรมฝ่ายอนิฏฐารมณ์เป็นหลักธรรมคู่ตรงกันข้ามกันกับโลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณ์ซึ่งควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักไตรลักษณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักอนิจลักษณะ คือ ความไม่เที่ยงแท้ เปลี่ยนสภาพไปได้ตลอดเวลา มาสร้างเสริมกำลังใจให้มีกำลังใจต่อสู้กับโลกธรรมที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจที่กำลังประสบอยู่ โดยแนวคิดที่ว่านี่ก็คือ สรรพสิ่งไม่อาจจะ อยู่ได้ตลอดไป กระทั่งโลกธรรมฝ่ายอนิฏฐารมณ์ที่ตนกำลังเผชิญอยู่นี้ สักวันก็ต้องมีเปลี่ยนแปลงไปได้ (พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ, 2564)

ลักษณะของโลกธรรม 8

โลกธรรมมีอยู่ประจำโลก โลกธรรมเปรียบเสมือนเป็นธรรมชาติ ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ ก็เช่นเดียวกันต้องมาเจอกับคลื่นของโลกทั้งที่ชอบและไม่ชอบทั้งไม่ปรารถนา มันเป็นสภาวะ

อยู่เช่นนี้หลายร้อยพันปีเป็นธรรมดา ถึงแม้ว่าเราจะเกิดมาหรือไม่ตาม ท่านจึงเรียกว่าโลกธรรม จำแนกลักษณะ ได้ดังนี้

คู่ที่ 1 ได้ลาภ - เสื่อมลาภ หมายถึง ลาภ สิ่งที่ทุกคนอยากได้ เป็นสิ่งที่ชอบพอใจ และปรารถนา รวมไปถึงการเข้าใจคนทั่วไปว่า การได้โดยไม่คาดคิดมาก่อน หรือได้สิ่งของนั้นมาโดยไม่ต้องลงทุนออกแรง ถือว่าเป็นลาภอันประเสริฐ เมื่อพิจารณาแล้ว ลาภจะนำเอาความสำราญเบิกบานใจมาให้ อย่างไรก็ตามพระพุทธเจ้าท่านสอนให้มีความสันโดษ ให้รู้จักความพอดี มีในสิ่งที่จำเป็น ถึงมีน้อยก็พลอยสุขใจ

เสื่อมลาภ เป็นธรรมดาของโลก หากได้มาแล้วย่อมเสื่อมย่อมเสียไป มีขึ้นมีลง มีได้ย่อมมีเสีย มีขาดทุน มีกำไร ผิดหวังก็สมหวัง สมหวังก็ผิดหวัง ดังนี้ เพราะทุกสรรพสิ่งตกอยู่ในกฎเที่ยงแท้แน่นอนเป็นอนิจจัง ไม่จีรัง ของที่เราได้ครอบครองอยู่เป็นเจ้าของอยู่ ทั้งรักทั้งหวงแหน เช่น ลูก เมีย ภรรยา ผิวพรรณเหี่ยวแห้ง ตาฟาง หูตึง แขนขาเดินไม่สะดวก ทุกส่วนในร่างกายเป็นสัญญาณคอยตักเตือนว่าความแก่ชราได้มาถึงแล้วจะถึงกาลเวลา แดกดับสลับลงไปไม่ในวันใดก็วันหนึ่ง

คู่ที่ 2 ได้ยศ - เสื่อมยศ หมายถึง ยศ เป็นยศแห่งความเป็นใหญ่หรือสิ่งที่ได้มาด้วยคุณงามความดี ทุกคนที่ประกอบความดีมีสิทธิ์ที่จะได้ยศ ส่วนคนที่ไม่มีคุณงามความดี มีแต่ความเลวร้ายเรียกว่าคนอัปยศ หรือเรียกว่าเสื่อมยศ คำว่า ยศ สามารถแบ่งได้ดังนี้ คือ

1. อีสริยยศ หมายถึง ยศที่เป็นใหญ่โต มีคนให้ความสะดวกสบายคอยต้อนรับ ไม่มีอุปสรรคขัดขวาง ตรงข้ามคนธรรมดาที่ไม่มีอิสริยยศทำอะไรก็มีอุปสรรคขัดขวาง
2. บริวารยศ หมายถึง การมีพวกพ้องมากมายคอยรับใช้งานหนักงานเบา บริวารนี้จะมิได้ ไม่ใช่ของง่ายต้องมีคุณธรรมมีน้ำใจ มีเมตตา กรุณา
3. เกียรติยศ หมายถึง การมีชื่อเสียง เกิดจากการประกอบกรรมทำดี ทำคุณประโยชน์ มีศีล มีธรรมซื่อสัตย์สุจริต เสียสละเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไป

คู่ที่ 3 สรรเสริญ - นินทา การสรรเสริญและนินทา ก็เช่นเดียวกัน ในตัวคนคนเดียวเหมือนกันแหละเมื่อเขาเห็นกิริยาอาการต่าง ๆ ที่น่าชอบ เขาก็ยกยอสรรเสริญชมเชย แต่เมื่อเขาเห็นกิริยาอาการที่น่ารังเกียจเขาก็ติเตียน คนผู้เดียวกันมีทั้งสรรเสริญและนินทา ไม่มีความแน่นอนคำสรรเสริญและนินทาเป็นของไม่มีขอบเขตจำกัด คนในโลกนี้โดยมาก เมื่อได้รับสรรเสริญ ก็เข้าใจว่าเป็นของตนจริง ๆ แต่ความจริง สรรเสริญไม่มีตัวตน

คู่ที่ 4 สุข - ทุกข์ หมายถึง ทุกข์เป็นของไม่ชอบแต่ก็เป็นธรรมดาด้วยโลกที่เกิดมาในทุกข์ อันนี้ก็เป็นที่ทุกข์เดือดร้อนอยู่นั่นเอง ความสุขย่อมเป็นที่ปรารถนาของโลกโดยทั่วไป ฉะนั้นเมื่อความทุกข์เกิดขึ้นจึงเดือดร้อน เมื่อความสุขหายไปจึงไม่เป็นที่ปรารถนา แต่แท้ที่จริงความสุขและความสุขที่เกิดขึ้นแล้วหายไปนั้นมันหากเป็นอยู่อย่างนี้ตลอดเวลา เราเกิดมาที่หลังโลกเราจึงมาตื่นทุกข์ตื่นสุขว่าเป็นของตนของตัว ยึดมั่นสำคัญว่าเป็นจริงเมื่อทุกข์เกิดขึ้นสุขก็หายไป

จึงเดือดร้อนกระวนกระวาย หาที่พึ่งอะไรก็ไม่ได้ พระพุทธเจ้าทรงเทศนาว่าโลกอันนี้มีแต่ทุกข์ ไม่มีสุขเลย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ลักษณะของโลกธรรมทั้ง 8 ประการ จะแสดงออกมาให้เห็น หรือให้ทราบอย่าง ชัดเจนว่า เป็นสิ่งที่อาศัยอยู่เป็นคู่ ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เปรียบเสมือน กับเงาที่ติดตัวมนุษย์ หรือสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ เป็นหลักธรรมที่แสดงออกมาด้านให้ เห็น ทั้ง 2 ด้าน ด้านหนึ่งเป็นด้านที่ดี อีกด้านหนึ่งเป็นด้านที่ไม่ดี เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

ประเภทของโลกธรรม 8

โลกธรรม หรือ โลกธรรม 8 ประการ คือ ธรรมดาของโลก เรื่องของโลก ธรรมชาติของ โลกที่ครอบงำสัตว์โลกและสัตว์โลกต้องเป็นไปตามธรรมดานี้ ได้แก่

1. โลกธรรมภายนอก คือ บุคคลอื่นให้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุขแก่เรา เช่น เมื่อได้รับการ แต่งตั้ง ได้รับยศถาบรรดาศักดิ์รู้สึกปลื้มใจในยศตนเอง เอาตำแหน่งล่อจิตของตนไว้ หรือ เหมือนกับคนที่ไม่มีความรู้ในเรื่อง พระพุทธศาสนา จึงชอบให้ยศแก่ตนเอง ตั้งตนเป็นคณาจารย์ ใหญ่ กล่าวสอนให้ผู้อื่นประพาศติผิด การสรรเสริญตนเอง ชมตนเองว่าร่างกายนี้มันสวยดี มีผิวดี ไม่สกปรกเท่าชาวบ้าน ร้ายยิ่งกว่าคำสรรเสริญ ในโลกธรรม 8 ประการนี้ การสรรเสริญคู่กับการ นินทา ความสุขเป็นที่พอใจของผู้ได้รับสรรเสริญเป็นธรรมดาของโลกอีกเหมือนกันที่ คนเรา ทุกคนจะต้องถูกโลกธรรมทั้งสองอย่างกระทบทางใจ ไม่มีใครเลยที่ได้รับแต่สรรเสริญอย่างเดียว และก็ไม่มีใครอีกเช่นกันที่จะถูกนินทาโดยส่วนเดียว

2. โลกธรรมภายใน คือ เวลาที่เรานำทรัพย์ไปซื้ออาหารมา เราทำลาภให้เกิดขึ้นแก่ตัว เราเอง ความทุกข์ในพุทธปรัชญามีหลายประเภทตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ได้แสดงไว้ ณ ที่ ต่าง ๆ ต่างกรรมต่างวาระกัน จะได้กล่าวรายละเอียดย่อ ๆ มีดังต่อไปนี้

1. ความทุกข์ทางกาย ความไม่สำราญทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญเป็นทุกข์ อันเกิดแต่กายสัมผัส

2. อับปฏิจฉันททุกข์ ทุกข์ไม่ปิดบัง หรือทุกข์เปิดเผย เช่น ถูกหนามตำ เจ็บขา เจ็บมือ ปวดศีรษะ

3. อาหารปริยญาติทุกข์ คือ ทุกข์ในการหากิน อาชีวทุกข์ คือทุกข์เนื่องด้วยการเลี้ยง ชีวิตการแสวงหาอาหารมาเลี้ยงชีพตั้งแต่เกิดจนตาย รวมไปถึงที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค

4. วิปากทุกข์หรือผลกรรม ได้แก่ วิปัสสารคือความร้อนใจการเสวยกรรม คือถูกลง อาชญา ความฉิบหาย ความตกยาก และความตกอบาย

5. ชราทุกข์ คือ ความแก่เป็นทุกข์ เนื่องจากสิ่งที่เป็นสังขตธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลง ไม่มีความเที่ยงแท้ถาวร ต้องเปลี่ยนไปตามเหตุปัจจัย ชีวิตของเราก็เหมือนกันเมื่อมีเกิดก็ต้องมี แก่ พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงลักษณะของความชราว่า “คือ ความแก่ความคร่ำคร่า ความมีฟัน

หลุด ความมีผมหงอกความมีหนังเหี่ยวย่น ความเสื่อมอายุ ความแก่งอมแห่งอินทรีย์ในหมู่สัตว์นั้น ๆ ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ” เป็นทุกข์เพราะว่าความแก่ทำให้ร่างกายทรุดโทรม

6. มรณะทุกข์ คือ ความตายเป็นทุกข์ ทุกคนเริ่มต้นเมื่อมีการเกิดก็ต้องมีการตายเป็นช่วงสุดท้ายของชีวิตไม่มีใครที่จะรอดพ้นไปได้ อาจกล่าวได้ว่า ความเกิดกับความตายเกิดมาพร้อม ๆ กันแต่เราไม่ทราบว่าจะตายในเวลาใด ขึ้นอยู่กับกรรมหรือการกระทำของเรา ที่จะส่งผลให้ช้าเร็วต่างกันและตอนใกล้ตาย จะมีอาการทุกข์เวทนา มาก เกิดจากการที่ธาตุแต่ละอย่างจะสลายตัวคืนสู่ธรรมชาติ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552) กล่าวโดยสรุปได้ว่า โลกธรรมจำแนกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ โลกธรรมภายนอก ได้แก่ การได้รับลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข ทุกข์ จากบุคคลอื่นเป็นผู้หยิบยื่นหรือนำผลมาให้เกิดความสุข ความทุกข์ทางกาย ใจ เป็นต้น และประเภทที่ โลกธรรมภายใน ได้แก่ การกระทำด้วยตนเองให้เกิดลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข ทุกข์ มีผลทำให้เกิด สุข หรือทุกข์ ทางกาย และทางใจเช่นกัน

ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน (ทุกข์)

จากการประสบกับโลกธรรมทั้งฝ่ายอิฏฐารมณ์ซึ่งทำให้จิตใจเกิดความรู้อิณฺทียินดี และฝ่ายอนิฏฐารมณ์ อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา ได้แก่

1. ความเครียด
2. โรคความวิตกกังวลทางสังคม
3. โรคซึมเศร้า

สภาพที่เกิดขึ้นนี้ล้วนมีเหตุปัจจัยมาจากสิ่งแวดล้อมในการดำเนินชีวิต ปัจจุบันด้านร่างกายภาพ สังคม สภาพการณ์ที่เลวร้าย คือ การก่อให้เกิดความสิ้นชมนินดี สภาพการเปลี่ยนแปลงของชีวิต ที่ก้าวสถานการณ์ทางสังคม กลัวการถูกจับตามองจากคนในสังคม เป็นความกลัวที่เกิดขึ้นเมื่อต้องเผชิญหรือแสดงพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งในสถานการณ์ทางสังคม การใช้ชีวิตประจำวัน การทำงาน การเรียน เป็นต้น (จันทร์ธิดา แสงทรัพย์ และคณะ, 2560)

การเกิดปัญหาโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน (สมุทัย)

สาเหตุหลักก็คือความรู้สึกของแต่ละคนที่ต้องประสบกับโลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณ์ และฝ่ายอนิฏฐารมณ์ที่เกิดขึ้นนั้น เพราะเมื่อฝ่ายอิฏฐารมณ์เกิดขึ้น คนส่วนมากก็มักมีความยินดีปลื้มใจยึดติด เพลินอยู่ในอิฏฐารมณ์ ไม่ได้พิจารณาตามความเป็นจริงว่า ทุกสิ่งมีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ไม่ได้เตรียมใจไว้กับการเปลี่ยนแปลง และต้องเข้าใจความหมายของโลกธรรม ว่ามีลาภเสื่อมลาภ ๆ ไม่ใช่รู้แค่นั้น ต้องเข้าใจว่าไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ เกิดขึ้นได้ทุกกาลเทศะ เกิดกับบุคคลทุกเพศทุกวัยไม่ว่ายุคไหนสมัยไหนก็ตามชาติไหน ศาสนาไหนประสบด้วยกันทั้งนั้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552)

ปัญหาจากการกระทบโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน (นิโรธ)

เมื่อถูกโลกธรรมมากระทบทั้งฝ่ายอิฏฐารมณและอนิฏฐารมณ การใช้สติ ใช้สมาธิ ความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่มีกระทบมีทางเดียว คือต้องใช้สติกลับทบทวน ใช้ปัญญาไตร่ตรอง ในที่สุดเราก็ชนะตัวเองได้ อยู่ในโลกธรรมได้อย่างไม่ทุกข์ต่อไปการมีชีวิตในโลกใบนี้แน่นอนต้องพบเจอสิ่งที่ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552)

พุทธวิธีในการเผชิญโลกธรรม (มรรค)

ในครั้งพุทธกาลที่พระพุทธรองค์ทรงเน้นคือ การดำรงจิตตั้งมั่นไม่ให้หวั่นไหว โดยใช้โยนิโสมนสิการในการพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงเกี่ยวกับโลกธรรมนั้นโดยมีพระพุทธรองค์ทรงใช้ปรโตโฆสะ ในส่วนของการเป็นกัลยาณมิตรคอยให้คำแนะนำแก่พระสาวก อุบาสก อุบาสิกา แต่ในสังคมปัจจุบันปัญหามีมากขึ้น มีความละเอียดอ่อนต่อสภาพจิตใจคนในทุกวันนี้มากขึ้น บริบทของคนในยุคปัจจุบันแตกต่างจากยุคปัจจุบันอย่างสิ้นเชิง การที่คนจะเข้าถึงธรรมเพื่อน้อมนำไป

กล่าวโดยสรุปได้ว่า จงใช้สติปัญญาหมั่นพิจารณาอยู่เนือง ๆ ว่า สิ่งใดมีสิ่งใดเกิดขึ้น ก็ต้องมีเสื่อมไปเป็นของธรรมดา เหมือนโลกธรรมทั้ง 8 ประการ เราเกิดมาเป็นมนุษย์ ทุกคนจะต้องตกอยู่ในโลกธรรม 8 กันถ้วนหน้า จะได้ไม่ต้องเศร้าโศกเสียใจเป็นทุกข์ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้อย่างเป็นสุข (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552)

การธำรงรักษาบุคลากร

การธำรงรักษาบุคลากรเพื่อให้อยู่กับองค์กรให้ยาวนานที่สุด มีความสำคัญต่อองค์กรมาก เพราะหากองค์กรไม่สามารถธำรงรักษาบุคลากรไว้ได้ ย่อมประสบปัญหา ที่ผ่านมามากมาย องค์กรพยายามค้นหาวิธีการรวมทั้งเทคนิคต่าง ๆ เพื่อที่จะธำรงรักษาบุคลากรให้อยู่กับองค์กรให้ได้นานที่สุด

ปัจจัยที่มีผลต่อการธำรงรักษาบุคลากร ประกอบด้วยหน้าที่ความรับผิดชอบ การส่งเสริมความก้าวหน้าในอาชีพ การส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพ สภาพแวดล้อมในการทำงาน และผลตอบแทนถ้าองค์กรต้องการรักษาให้พนักงาน ที่มีความรู้ความสามารถให้คงอยู่ในองค์กรของเราให้นาน องค์กรควรให้ความสำคัญกับพนักงานในเรื่องของสวัสดิการต่าง ๆ รวมไปถึงสภาพแวดล้อมในการทำงาน เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้พนักงานให้อยู่ในองค์กร (สุชีวา ลีวิทยา, 2554) มีความสอดคล้องกับการธำรงรักษาบุคลากรที่เป็นคงเก่งในองค์กรให้อยู่กับองค์กรได้นานที่สุดนั้น องค์กรจำเป็นต้องสร้างทั้งความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร และการธำรงรักษาบุคลากร ด้วยกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ ลักษณะงานที่ปฏิบัติของบุคลากร การฝึกอบรม การพัฒนาบุคลากร รางวัลและผลตอบแทน การสร้าง

ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และผู้บังคับบัญชา การจัดสภาพแวดล้อมในโอกาสที่ได้รับจากการทำงาน รวมถึงค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน (ปฐมพงษ์ โตพานิชสุรีย์, 2553) กล่าวโดยสรุปได้ว่า การธำรงรักษา คือ กิจกรรม หรือ วิธีการที่ผู้บริหารในทุกองค์การจัดทำขึ้น เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจ โดยอาศัยแรงจูงใจในด้านต่าง ๆ ในการตอบสนองต่อความต้องการของบุคลากร โดยมีจุดมุ่งหมายให้บุคลากรในองค์การของตนเองรู้สึกภาคภูมิใจว่าเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อองค์การ หรือรู้สึกมีความสุขในการปฏิบัติงาน เป็นต้น

การธำรงรักษาบุคลากรที่นิยมโดยทั่วไปเป็นการรักษาความสมดุลของบุคลากรที่มีคุณค่าให้คงอยู่กับองค์การอย่างต่อเนื่อง การธำรงรักษากระทำได้ด้วยการจัดให้มีการพัฒนาอาชีพ และการจ่ายค่าตอบแทนอย่างเหมาะสมและสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับบุคลากรได้ นอกจากนี้องค์การควรจัดให้มีการวางแผนอาชีพที่สอดคล้องกับเป้าหมาย อาชีพที่บุคลากรสามารถยึดเป็นอาชีพเพื่อการดำรงชีวิตได้ เพื่อให้โอกาสบุคลากรได้มีการพัฒนาทั้งระดับการศึกษาและความสามารถนั่นเอง นอกจากนี้ปัจจัยที่มีความสำคัญ คือผู้บริหารจะต้องยึดหลักคุณธรรมในการจัดการบุคลากรเพื่อให้พวกเขาได้รับความเป็นธรรมจากองค์การ ให้พวกเขามีโอกาสก้าวหน้า สามารถพัฒนาสถานภาพการดำรงชีวิตของพวกเขาให้ดีขึ้นได้และได้รับการดูแลจากองค์การเป็นอย่างดี การที่องค์การมีการบำรุงรักษา พัฒนาและให้การดูแลบุคลากรเป็นอย่างดี นอกจากจะทำให้้องค์การสามารถรักษาบุคลากรให้อยู่กับองค์การได้แล้วยังสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับองค์การ และสร้างความภาคภูมิใจให้กับบุคลากร สามารถสรุปการธำรงรักษาบุคลากร ดังต่อไปนี้

1. ควรปรับปรุงระบบบริหารค่าตอบแทนให้มีความเหมาะสมกับหน้าที่
2. ควรปรับปรุงระบบสวัสดิการและสิทธิประโยชน์
3. ควรมีการกำหนดความก้าวหน้าในอาชีพให้มีความชัดเจน
4. ควรเพิ่มโอกาสในการฝึกอบรม การพัฒนาของบุคลากร
5. ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกภาคส่วนขององค์การได้มีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ

การแสดงความคิดเห็นให้มากยิ่งขึ้น (ธัญชนก ศรีสวัสดิ์, 2556)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การที่จะธำรงรักษาบุคลากรให้อยู่กับองค์การได้นั้น จะต้องใช้หลากหลายแนวความคิดผสมผสานกัน เพราะทัศนคติของบุคลากรแต่ละคนมีความแตกต่างกัน มีความรู้สึกนึกคิดทางด้านจิตใจ คุณธรรมจริยธรรม และความต้องการที่แตกต่างกัน ฉะนั้นผู้บริหารจะต้องวางแผนในการที่ธำรงรักษาบุคลากรของตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า โลกวิบัติที่สุด - โลกธรรม 8 ประการ เป็นหลักธรรมมีความสอดคล้องในการธำรงรักษาบุคลากรเป็นอย่างมากในการที่จะเรียนรู้และเข้าใจ นับว่าเป็นการ “สอนใจ” โดยแท้จริง และเป็นการการปฏิบัติตนต่อบุคลากรเสมือนกับเป็นญาติในครอบครัวเดียวกัน ดังมีพุทธพุทธศาสนสุภาษิตว่า “วิสสาสปรมา ญาติี” ความคุ้นเคย เป็นญาติอย่างยิ่ง

ความเป็นครอบครัวเดียวกัน แม้จะไม่ใช่ญาติก็เปรียบเสมือนเป็นญาติกัน โดยการนำมาประยุกต์ใช้ในการธำรงรักษาบุคลากรในองค์กร ดังนี้ การปฏิบัติงานบุคลากรจำเป็นที่จะต้องใช้อุปกรณ์ที่สามารถใช้งานได้จริงและมีประสิทธิภาพ เพราะการที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร วัสดุอุปกรณ์เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะผลักดันให้สำเร็จ และมีปัจจัยดังต่อไปนี้

1. ด้านผลตอบแทน องค์กรต้องบริหารจัดการค่าตอบแทนประจำที่มีความเป็นธรรม หมายถึง เป็นธรรมทั้งสองฝ่ายเพราะหากองค์กรที่ได้รับผลกำไรน้อย ต้องจ่ายค่าตอบแทนตามบุคลากรเรียกร้ององค์กรอาจต้องประสบวิกฤติด้านการเงิน โดยการจ่ายผลตอบแทนที่เหมาะสมอาจจ่ายในรูปแบบโบนัส หรือรางวัลพิเศษตามสมควรแก่โอกาส เช่น เมื่อองค์กรมีผลกำไรเพิ่มขึ้น ก็จัดสรรกระจายไปให้อย่างทั่วถึงตามความเหมาะสมที่บุคลากรควรจะได้รับ

2. ด้านความก้าวหน้าในอาชีพ โดยการเปิดโอกาสให้บุคลากรได้เข้าอบรม เพื่อเป็นการพัฒนาทักษะ รวมทั้งเทคนิควิธีการทำงาน หรือส่งเสริมให้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของบุคลากรในการที่จะได้รับการเลื่อนขั้นในอนาคตและจะต้องมีการพิจารณาอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรมตามความรู้ความสามารถ และผลงานที่ปรากฏ เว้นจากระบบอุปถัมภ์ เพื่อไม่ให้เกิดความเลื่อมล้ำ (Khanachanhaengrongpimliangchiang, 2007)

ทุกคนย่อมมีความรู้ความสามารถ มีทักษะไม่เท่ากัน ฐานะเป็นบางอย่างรู้มากเป็นบางเรื่อง เมื่อบุคลากรบางท่านขาดความรู้ หรือเทคนิคการปฏิบัติงานในเรื่องใด หรือต้องการแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องใด ทั้งผู้บริหารและเพื่อนร่วมงานที่มีความรู้ควรจะแบ่งปันให้โดยไม่หวงความรู้ เป็นการกระจายความรู้ให้เพื่อนร่วมงานได้รับทราบ การยอมรับนับถือกัน ในองค์กร สภาพการทำงาน ตลอดจนกระทั่งการใช้ชีวิตส่วนตัวให้ดีขึ้น เป็นการยกระดับความสัมพันธ์ให้ดียิ่งขึ้น เป็นต้น

สรุป

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงวางตนเป็น ปรัตถุสละให้กับเหล่าพระสาวก และอุบาสกอุบาสิกา ทรงแนะนำให้ใช้หลักโยนิโสมนสิการ ในการพิจารณาให้เห็นโทษของการยึดมั่นและการเปลี่ยนแปลงของโลกธรรมที่เกิดขึ้นสำหรับโลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณนั้น มนุษย์เรา ถ้าเป็นผู้มีปัญญาสามารถนำคุณของโลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณมาใช้ให้เป็นประโยชน์กับชีวิตตน และสังคมได้ ในส่วนของอนิฏฐารมณที่ต้องเผชิญนั้นแท้จริงแล้วสามารถนำความทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้นมาแปรเปลี่ยนให้เป็นปัญญา โดยการทำความเข้าใจความเป็นจริงของชีวิตและโลก เพื่อก้าวเข้าสู่ความหลุดพ้นแห่งใจในที่สุด แต่มนุษย์ส่วนมากมักไม่ยอมใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง มัวแต่คิดถึงความทุกข์เจ็บปวดที่ต้องเผชิญและกล่าวโทษผู้อื่นทั้งที่จริงแล้วโลกธรรมที่เกิดขึ้น เป็นผลสืบเนื่องจากวิบากกรรมที่ตนเองเคยกระทำไว้ทั้งสิ้น ไม่มีสิ่งใดเกิดมาลอย ๆ เมื่อเข้าใจในชีวิต ดำรงตนอย่างมีสติและใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองก็สามารถอยู่ร่วมกับโลกธรรมได้อย่าง

ไม่มีความหวั่นไหวใด ๆ และสามารถก้าวข้ามความทุกข์ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างผู้ที่ไม่เข้าใจในความเป็นไปของโลกและชีวิต การธำรงรักษาเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรจะต้องดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพ เพราะบุคลากรเก่าจะสามารถแบ่งเบาหน้าที่งานให้แก่ผู้บังคับบัญชาได้มากกว่าบุคลากรใหม่ที่ยังขาดทักษะ และเป็น การลดงบประมาณที่ต้องสูญเสียไปในการ วางแผน สรรหา พัฒนา เพื่อที่จะธำรงรักษาบุคลากรไว้ การธำรงรักษาบุคลากร มีหลักใหญ่ใจความอยู่ที่การทำให้บุคลากรเกิดความจงรักภักดีต่อ องค์กรเหมือนกับว่าเป็นบ้านของตนเอง เกิดความอบอุ่น และมีความสุขในการทำงาน หลักธรรมที่สำคัญในการครองใจในพระพุทธศาสนา เพราะสามารถให้มากกว่าเงิน คือให้ใจ เป็นการยกระดับความสัมพันธ์ได้มากกว่าเจ้านายกับลูกน้อง คือเป็นญาติ เป็นครอบครัว เมื่อ ผู้บริหารกระทำได้เช่นนี้ย่อมเป็นที่รักใคร่ของบุคลากร และสามารถธำรงรักษาบุคลากรไว้ได้ อย่างยาวนาน

เอกสารอ้างอิง

- จันทร์ธิดา แสงทรัพย์ และคณะ. (2560). แนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับ โลกธรรมไพเราะพุทธศาสนาเถรวาท. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 6 (2), 585-600.
- ธมมวาทโธ ภิกขุ. (2545). พุทธวิธีคลายโศก. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: เซเว่น พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด.
- ธัญชนก ศรีสวัสดิ์. (2556). การศึกษาแนวทางปฏิบัติในการธำรงรักษาบุคลากรที่มีสมรรถนะ สูง:กรณีศึกษา สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. ใน วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปฐมพงษ์ โดพานิชสุรีย์. (2553). การรักษาผู้มีผลสัมฤทธิ์สูงในองค์กร กรณีศึกษาข้าราชการ พลเรือนสามัญ. วารสารบริหารธุรกิจ, 33 (127). 35-49.
- ปราโมทย์ ปาโมชโช. (2563). โลกวุ่นวายไปตามธรรมดาของโลก. เรียกใช้เมื่อ 6 มกราคม 2564 จาก <https://www.podbean.com/podcast-detail/yzahw-3fdc4/A1-Podcast>
- พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ. (2564). โลกธรรม 8. เรียกใช้เมื่อ 6 มกราคม 2564 จาก <https://th.wikipedia.org>.
- พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ. (2564). โลกวิปัตติสูตร. เรียกใช้เมื่อ 5 มกราคม 2564 จาก https://th.wikipedia.org/wiki/โลกธรรม_8
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). คำวัด. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เลี้ยงเชิง.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. เรียกใช้เมื่อ 6 มกราคม 2564 จาก https://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=296
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: ผลิติมม์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ). พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย 45 เล่ม. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุชีวา ลีวิทยา. (2554). ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงรักษาบุคลากร: ศึกษาเฉพาะกรณีการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทั่วไป. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ใหม่ เจริญไธสง. (2559). พระพุทธศาสนา. นครสวรรค์: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา.
- Khanachanhaengrongpimliangchiang. (2007). Buddhist Proverb Volume 1 Standard Edition. Bangkok: Liangchiang Printing house.